

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 26e jaargang nummer 3

Foto omslag: Gasbedrijf aan de Lange Brinkweg (1974)

Historische Vereniging Soest

Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter	: W.P. de Kam, Emmalaan 3 wim.de.kam@wolmail.nl	(035-5880048)
Secretaris	: J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
Penningmeester	: P.Kuijpers, Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	(035-6013060)
Overige leden	: R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a r.v.dorresteyn@planet.nl	(035-6030234)
	R.H.M. van Hal, Spinet 47 rvanhal@wanadoo.nl	(035-6020573)
	J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a johhilh@wanadoo.nl	(035-6018639)
	Mevr. J.M. van de Poll, Reigerpad 54 jvdpoll@obsoest	(035-6017065)
	W. Routers, Cimbaal 19 routers@wanadoo.nl	(035-6010169)
	P. v.d. Weij, P.C. Hoofllaan 34 weijp@soest.nl	(035-6015779)
Redactiecommissie	: J.E.J. Hilhorst W.P. de Kam W.C.J.M. Peters	
Redactie-adres	: Plasweg 57a, telefoon: 035 - 6018639 E-Mail: johhilh@wanadoo.nl	
Homepage	: www.hvsoest.nl	

Omslag : W. Routers

Grafische verzorging : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

VAN DE VOORZITTER

HISTORISCHE, ACTUELE EN TOEKOMSTIGE CONNEXITEIT

Op zoek naar samenhang door de tijd heen !

Opnieuw ligt een veelbewogen jaar bijna achter ons en dient een nieuw jaar zich aan.

Bij een terugblik op 2005 kan en wil ik uiteraard niet voorbijgaan aan het verscheiden van het erelid van onze vereniging en de beheerder van het museum Oud Soest, Anton v.d. Dijssel. We missen hem nog dagelijks. Tegelijkertijd zijn een aantal leden van de vereniging en vrienden van het museum, mede geïnspireerd door hem, dagelijks bezig met “zijn erfenis”,

En die ‘erfenis’ bestaat uit een geweldige hoeveelheid materialen, knipsels, foto’s en andere documenten die hij tijdens zijn leven en vooral gedurende het laatste kwart daarvan heeft verzameld. Eén van de mensen die daarmee dagelijks bezig is wil ik met name noemen en dat is Jean Meerts. Hij werd destijds door Anton gevraagd om mee te helpen aan de opbouw van de schoorsteen die vroeger (tot 1955) heeft gestaan in de raadzaal van het voormalige raadhuis aan de Steenhoffstraat. Met de realisering van die droom van Anton is Jean Meerts druk bezig en in de loop van 2006 zal de schoorsteen in het museum worden geplaatst, maar daarnaast is de heer Meerts zeer actief bij het opruimen van materialen waarover ik in het vorige nummer van dit blad heb geschreven. Het is verheugend om te zien hoe hij op bijna natuurlijke wijze een deel van het werk van Anton op zijn toch ook al niet zo jonge schouders heeft genomen.

Ook een aantal nieuwe medewerkers heeft zich aangemeld en zo wordt de fakkel van de zorg voor het erfgoed die Anton zo vurig heeft laten branden verder door de tijd gedragen.

De activiteiten in het museum in 2006 zullen steeds meer in het teken komen te staan van het thema “Van collectie naar connectie”. Met dat thema wordt tot uitdrukking gebracht de poging om de voorwerpen in het museum te relateren aan de verhalen die daar achter steken zodat ze beter in hun context kunnen worden verstaan. Bij die activiteit kan de nauwe connectie die er bestaat tussen het museum Oud Soest en de Historische Vereniging volop tot haar recht komen.

Het is aan de leden van de HVS om de verhalen op te sporen, ze (door) te vertellen en te publiceren. Maar niet alleen de connectie tussen de HVS en het museum is relevant. Het gaat bij beide om een gerichtheid op de samenleving in z'n geheel en de verscheidenheid daarbinnen. Daarom is samenwerking met andere verenigingen, instellingen en mensen in de Soester samenleving geboden. Daarom wordt ook in dit blad in een serie over verenigingen aandacht geschonken aan de geschiedenis van de vele verenigingen in Soest.

Samen leven is samen een band onderhouden. In dat ver-band kan men als het ware ook samen hangen. Je bent daarbij wel van elkaar afhankelijk. Het is goed dat te beseffen in een tijd waarin het aspect van de individualiteit een zwaar accent heeft gekregen. Om samenhang te onderhouden zijn activiteiten noodzakelijk (het gaat niet vanzelf), maar is ook bezinning op dat vorm geven aan die samenhang voortdurend gewenst. Een tijd van bezinning is bij uitstek de tijd rond de Kerstdagen en de jaarwisseling. Ik wens alle leden van de HVS en vrienden van het museum en ook de overige lezers van dit blad een goede tijd van bezinning op connexiteit (verwantschap, samenhang) toe en daarna een jaar van goed samenleven met aandacht voor het nu maar ook zorg voor het erfgoed en de toekomst.

SOESTER VERENIGINGEN (DEEL 4)

Vogelvereniging De Soester Vogelvrienden (SVV)

Wim de Kam

Op 17 november 2005 mocht ik de jaarlijkse tentoonstelling van de Soester Vogelvrienden openen in hun nieuwe verenigingsgebouw in het Desmond Tutucentrum aan de Molenstraat.

Ik heb die gelegenheid maar aangegrepen om me enigszins te verdiepen in de historie van deze vereniging ten behoeve van een artikel in dit blad en daartoe met verschillende leden gesproken.

De vereniging is opgericht op 15 november 1952. Eén van de mensen die bij de oprichtingsvergadering aanwezig was, is de nu 77 jarige D.J.Kuijper, die nu mede als gevolg van zijn jarenlange (bestuurlijke) inzet voor de vereniging één van de ereleden is. Hij was daarvoor als jongeman lid van een vogelvereniging in Baarn. En dat waren meer Soesters. Het aantal Soesters dat lid van die vereniging werd groeide zodanig dat met behulp van de Baarnse afdeling in Soest een eigen vereniging werd opgericht. De eerste voorzitter werd de heer J.W.Kaspers, een politieagent. Dus met het toezicht op verboden wildvangst moet het vanaf het begin wel goed hebben gezeten.

De hobby van het houden en kweken van vogels en het mede in verenigingsverband bezig zijn met die hobby is in Soest historisch gezien nog betrekkelijk jong. Dat wil niet zeggen dat er daarvoor geen interesse was voor vogels en vogelvangst. In de Soester Courant van 9 november 2005 heeft Jan van Steendelaar in zijn gewaardeerde rubriek "Van heidehut tot residence" een artikel gewijd aan de vooroorlogse vogelvangst. Hoewel het artikel deze keer niet specifiek over Soest gaat wordt daarin wel gemeld dat ook in Soest de zogenaamde 'vinkers' actief waren in het vangen en verhandelen van zangvogels. De oudere leden van de vereniging die ik heb gesproken bevestigden dat zij in hun jeugd aan die "sport" ook hebben meegedaan. Een jeugdzonde lijkt me die nu ruimschoots is verjaard.

Inmiddels is van wildzangvogels die in volières worden gehouden mede als gevolg van de strenge regelgeving al lang geen sprake meer. Het gaat nu alleen nog maar om gekweekte

zangvogels en die worden nu aangeduid als Europese cultuurvogels. De Europese cultuurvogels die in volières verblijven dienen geringd te zijn met een door het ministerie voorgeschreven ringmaat.

Naast de gekweekte Europese cultuurvogels zijn er de tropische (zang)vogels die onder strenge voorwaarden en beperkingen mogen worden geïmporteerd. Mede als gevolg van de gestegen welvaart is in de loop van het verenigingsbestaan het aantal soorten vogels dat wordt gehouden, gekweekt en geëxposeerd behoorlijk toegenomen.

Het doel van de vereniging is blijkens de statuten

- het bevorderen van de vogelkweek, de vogelkennis en vogelstand in de ruimste zin van het woord;
- het behartigen van de belangen van de leden;
- het onderhouden en verstevigen van de band tussen de leden onderling.

De Soester Vogelvrienden kende per 1 januari 2005 : 4 ereleden, 3 leden van verdienste, 120 seniorleden, 10 subleden, 12 jeugdleden en 80 donateurs. Er is nog steeds sprake van groei.

Het hoogtepunt van het verenigingsleven is de jaarlijkse onderlinge vogeltentoonstelling.

In de jaren vijftig waren de vogeltentoonstellingen in eerste instanties meer shows dan wedstrijden. De tentoonstellingszalen werden versierd met veel planten en bloemen. De aquariumvereniging Zilver Tetra werd daarbij de gelegenheid geboden haar hobby uit te dragen. Een rol daarbij speelde de toenmalige secretaris van de aquariumvereniging Piet Dijkman, die later ook in de Vogelvrienden bestuurlijk en anderszins actief werd. In een recent nummer van het verenigingsblad Kweeklust wordt de rol van Piet Dijkman en van de naar hem genoemde wisselbeker voor de clubkampioen belicht.

Een probleem bij het organiseren van de tentoonstellingen en ook de overige activiteiten van de vereniging was gedurende de eerste dertig jaar het ontbreken van een eigen verenigingsgebouw. Talloze (nu verdwenen accommodaties) werden gebruikt: café Stalenhoef aan de Kerkstraat, café Eemland, De Gouden Ploeg, het verenigingsgebouw St. Jozef, de Viersprong (Kouwe hoek) en niet te vergeten de verenigingsruimte van de EHBO.

Ook in ander opzicht ging het de vereniging niet altijd voor de wind. Door verschillen van inzicht ontstond een splitsing waaruit is geboren de in Soest ook actieve vogelvereniging Vogelvreugde. De verhoudingen zijn gelukkig in de loop van de jaren genormaliseerd en bij sommige exposities wordt samengewerkt.

Het ontbreken van een eigen clubruimte werd in de loop van de tijd steeds nijpender. In 1980 besloot het bestuur onder leiding van de toenmalige voorzitter Wim Kuijer (ook een gewaardeerd lid van de HVS) de nodige stappen te zetten voor de realisering van een eigen verenigingsruimte, waarbij Wim Kuijer zich in financiële zin garant stelde voor de financiële gevolgen. Op 28 augustus 1980 stond er een advertentie in de Soester Courant dat de houten schoollokalen op het terrein van de voormalige r.k. Mavo aan de Steenhoffstraat te koop waren. Belangstellenden konden een bod doen. Wim Kuijer heeft namens het bestuur van de SVV een bod gedaan van f. 1000,-- (454 euro) voor de aanschaf van de klaslokalen. Wim Kuijer, die inmiddels lid van verdienste is van de SVV en bijna dagelijks nog heel actief is als verenigingslid, vertelde me dat dit gelet op de staat van de noodlokalen een reëel bod was want het was bijna een "ruïne" geworden en ze moesten op een andere plek worden opgebouwd.

Die andere plek werd na enig zoek de speelplek van de voormalige St.Josephschool aan de Parallelweg. Een club van vrijwilligers onder leiding van Cees van Doorn offerden hun en energie om het onderkomen te realiseren. En tegenvaller was dat tijdens de werkzaamheden Cees van Doorn zeer ernstig ziek werd. Gelukkig heeft hij die ernstige ziekte overleefd en kon ik met hem – inmiddels ook erelid van de vereniging – op 17 september jl. terugblikken op die tijd.

Op 17 oktober 1981 werd het verenigingsgebouw, genaamd De Vogelzang, officieel geopend door burgemeester Paul Scholten .

Het gebouw bood ruimte voor nieuwe activiteiten. Zo werd in 1982 ter ere van het 30 jarig bestaan een districtstentoonstelling georganiseerd. Het clubgebouw was daarvoor te klein en tijdelijk werd er een keet bijgeplaatst. Ook was er al een zeecontainer aangeschaft voor de opslag.

In 1984 organiseerde de Nederlandse Zebravinken Club (want de liefhebbers van speciale zangvogels hebben vaak ook nog een eigen club) een internationale zebravinkententoonstelling in Vogelzang. Er waren 887 zebravinken ingeschreven met deelnemers uit Denemarken, Duitsland, Zwitserland, Frankrijk, België en uiteraard Nederland. De expositie werd geopend door de ambassadeur van Australië.

In 1985 werd bij de jaarlijkse vogeltentoonstelling tevens een expositie ingericht die in het teken stond van “Samen leven met vogels”. Daarbij ging het zowel om vogels zoals ze buiten in de natuur leven als om vogels in volières. Ook materiaal van de Vereniging tot bescherming van vogels die altijd met een enigszins kritische blik de vrienden van de volièrevogels volgde was daar aanwezig. Regelmatig worden ook lezingen gehouden waarbij vanuit verschillende invalshoeken de omgang met vogels wordt belicht.

In 2000 startte de SVV voorzichtig met een vogelruilbeurs.

In datzelfde jaar werd een inspraakbijeenkomst belegd door het gemeentebestuur over het bestemmingsplan Spoordal. In dat plan was voorzien dat er woningbouw zou moeten komen in het gebied waar het verenigingsgebouw stond. Handhaving van het gebouw zou vanwege de geplande nieuwbouw niet mogelijk zijn. De SVV stelde dat de gemeente dan maar moest zorgen voor een andere voor de vereniging acceptabele accommodatie op een acceptabele plaats. Na een aantal jaren van onzekerheid werd in december 2003 overeenstemming bereikt met de gemeente over huisvesting van de SVV in de voormalige Desmond Tutuschool.

Bij de onderhandelingen speelden namens de SVV onder andere Joop van den Hoek en Herman Duit een belangrijke rol. Beiden zijn lid van verdienste van de vereniging en wat Herman Duit betreft (al jaren ook een gewaardeerd lid van de evenementencommissie van de HVS) mocht ik getuige zijn van de bekendmaking van zijn aanstelling als lid van verdienste op 17 november jl.

Op 3 september 2005 kon na een grondige verbouwing het nieuwe verenigingsgebouw in het Desmond Tutucentrum door de heer Marinus, voorzitter van de Nederlandse Bond van Vogelvrienden officieel worden geopend.

De Ingenhof op de plek waar nu het Desmond Tutucentrum is.

Ter gelegenheid van de opening werd door mevr. Ans Mann, die jarenlang directeur is geweest van de voormalige Desmond Tutuschool aan het bestuur van de SVV een foto overhandigd waarop de voormalige villa Ingenhof aan de Molenstraat stond afgebeeld met een boom die ter plaatse nog steeds aanwezig is en met op de achtergrond de molen De Windhond. Dat historische kiekje plaatsen we met genoegen ook in ons blad.

De vereniging, zo is mij gebleken, is op dit moment nog zeer vitaal met de dertiger Ronald van der Putten als voorzitter (was eerder al secretaris) die niet alleen bestuurlijk veel werk verzet maar ook z'n hobby met liefde en succes beoefent. Bij de tentoonstelling vielen dan ook enkele van de door hem gekweekte en ingezonden vogels in de prijzen.

Wat mij tenslotte opviel is dat deze hobby vooral een zaak is van mannen. Dat wil niet zeggen dat vrouwen niet actief zijn in de vereniging maar deze activiteiten zijn meer gericht op de gezelligheid (de onderlinge band van de leden) en praktische zaken en niet zozeer op het kweken van de vogels. Hoe zal dat over 50 jaar zijn?

UIT HET MUSEUM

Dit jaar is het 25 jarig regeringsjubileum gevierd van koningin Beatrix. Ook in vroegere tijden werd een regeringsjubileum van de vorst gevierd.

Velen zullen zich ook nog herinneren de viering van het 25 jarig regeringsjubileum van koningin Juliana in 1973 en de stokouden onder ons wellicht ook nog de viering van het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in 1923.

In het museum bevindt zich in de vaandelkamer een vaandel dat herinnert aan het regeringsjubileum van koning Willem III in 1874. Waar het vandaan komt is helaas niet bekend. Wellicht kan iemand ons helpen.

De impulsieve vorst was zeker niet de meest populaire regeringsleider die Nederland gekend heeft. Zijn voor Nederland meest gelukkige stap was het huwelijk met de later immens populaire koningin Emma waaraan Soest fijne herinneringen heeft.

Het vaandel zoals dat in de vaandelkamer van het museum te zien is

150^E GEBOORTEDAG VAN JACOBUS VAN LOOY

Wim de Kam

Op 13 september 2005 was het 150 jaar geleden dat Jacobus van Looy te Haarlem werd geboren. Zoals bekend is heeft deze dubbel getalenteerde kunstenaar (zowel schilder als schrijver) van 1894 tot 1907 in Soest gewoond in de al geruime tijd geleden afgebroken villa Zomerzorg gelegen aan wat nu de van Weestraat heet.

Op vrijdag 9 september 2005 werd in de Oude Kerk de eerste Jac. van Looy-lezing gehouden op initiatief van het Cultuurplatform in samenwerking met acht culturele organisaties, waaronder de Historische Vereniging Soest. De lezing werd verzorgd door Dr. Marcel Metze.

Zelf heb ik op die avond de relatie mogen belichten tussen Jacobus van Looy en Soest. Ik heb daarbij o.a. gewezen op de betrokkenheid die Van Looy toonde voor hetgeen in Soest gebeurde. Van die betrokkenheid gaf hij o.a. blijk toen hij in september 1905 tot tweemaal toe de Oude Kerk ter bezichtiging van de middeleeuwse beelden die daar bij restauratiewerkzaamheden waren teruggevonden. Hij heeft daarover in een brief aan zijn vroegere leermeester Allabé z'n gevoelens vastgelegd. Als HVS zijn we in het bezit van een kopie van die brief. Voor zover het de vondst van de beelden betreft mag ik u nog eens verwijzen naar het artikel van Hans Kruiswijk in het vorige nummer van ons blad (najaar 2005, 26e jaargang nr.2).

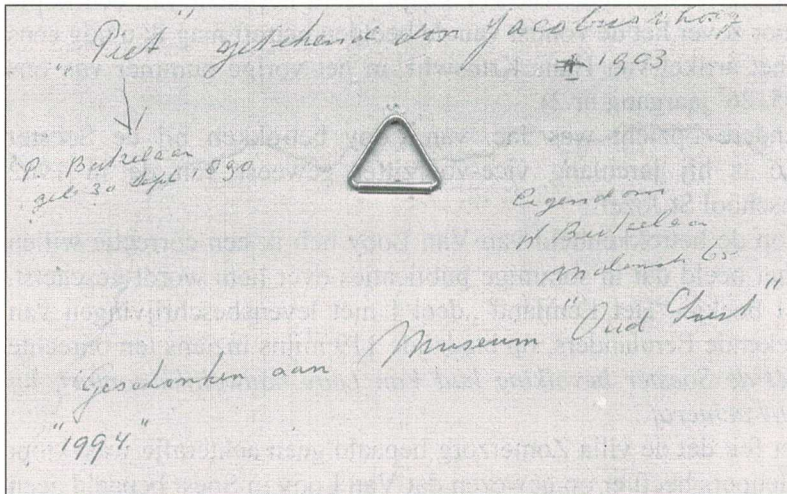
Maar ook in andere opzicht was Jac. van Looy betrokken bij de Soester samenleving. Zo is hij jarenlang vice-voorzitter geweest van de in 1902 opgerichte tekenschool St.Jozef.

Door te wijzen op de betrokkenheid van Van Looy heb ik een correctie willen aanbrengen op het beeld dat in sommige publicaties over hem wordt geschetst. Zo wordt in het boekje "Het Eemland", deel I met levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Eemlanders, op bladzijde 119 mijns inziens ten onrechte opgemerkt: "*Met de Soester bevolking had Van Looy nauwelijks contact, hij woonde een beetje achteraf.....*".

Afgezien van het feit dat de villa Zomerzorg bepaald geen achterafje was, klopt dit niet en o.a. Heupers heeft er op gewezen dat Van Looy in Soest bepaald geen onbekende was.

Foto van het schilderij van Piet door schilder Jac van Looy

Achterzijde bovenstaande foto

Ook heb ik getracht het beeld te corrigeren dat in publicaties steeds weer opduikt dat Soest Jacobus van Looy al lang zou zijn vergeten. Er is door middel van publicaties en exposities regelmatig aandacht besteed aan het herdenken en bezien van de werken van Jacobus van Looy. Er is echter ook nog veel uit te zoeken en te ontdekken. Een voorbeeld daarvan wil ik geven.

In het boek van Engelbert Heupers getiteld "Soest bij kaarslicht en tuitlamp" wordt op bladzijde 49 opgemerkt : "*Van Looy had te Soest een rooms-katholiek vriendje, Piet, een levenslustige jongen, die misdienaar was en echte branieverhalen deed, waarnaar de schilder aandachtig luisterde. Piet Butzelaar poseerde voor hem en zo ontstond het schilderij 'De koorknaap'.*"

Ongeveer 2 jaar geleden diepte de beheerder van het museum uit het depot een foto op van het schilderij van 'Piet', die hij had gekregen voor het museum in 1994. Op het karton aan de achterzijde van de foto staan enkele aantekeningen, die het bericht van Heupers in zijn boek lijken te bevestigen. (zie afbeeldingen)

Toen ik de gegevens probeerde te verifiëren ontdekte ik dat er op 30 september 1890 geen Piet Butzelaar was geboren in Soest. Dat was wel het geval in 1889, dus het kan om een vergissing gaan in het jaartal. Het verhaal van Heupers kan dus nog steeds kloppen.

Echter, toen ik de wetenschappelijk samengestelde catalogus van het werk van Jacobus van Looy raadpleegde, welke in 1998 is uitgegeven n.a.v. een overzichtstentoonstelling in Haarlem stond daarin vermeld dat het jongetje op de foto circa 1921 is geschilderd door Van Looy en dus niet in 1903. Het jongetje was Piet de Graaff uit Haarlem.

In dezelfde catalogus staat ook een schilderij afgebeeld met de vermelding 'Portret van een koorknaap'. Wellicht is dat de Piet die Heupers bedoelde maar zekerheid daarover bestaat niet want het portret is niet gedateerd en de samenstellers van de catalogus hebben op grond van stijlkenmerken het werk ingedeeld in het tijdperk 1907-1930 toen Van Looy in Haarlem was gevestigd. Ik heb gevraagd naar aanleiding van de gegevens uit Soest dit aspect nog eens te onderzoeken.

Zo blijft Van Looy voor Soest levend en is te hopen dat ook bij volgende Jac. van Looyezingen de aandacht voor het belang van cultuur in de samenleving levendig kan worden gehouden, zulks mede op basis van het inspirerend voorbeeld dat Jacobus van Looy destijds heeft gegeven.

Portret van koorknaap

o/d 56 x 48 cm

r.b. Jac. v. Looy

partic. coll. Bussum

Schilderij koorknaap door Jac. van Looy

150 JAAR GELEDEN:

EEN TRAGISCHE GEBEURTENIS OP DE SOESTDIJKER STRAATWEG

Joop Piekema

De pers hekelt Soest

Hilversum 6 December 1855.

Hedenavond had alhier een droevig ongeluk plaats. Een behoeftig man, welke twee jonge kinderen bij zich droeg en het onderhoud voor zich en hen van de weldadigheid der landlieden afsmeekte, begaf zich van het nabijliggend dorp Baren naar deze plaats; een der ongelukkige kinderen werd op den weg, een afstand van ruim twee uren, eene prooij van gebrek en koude, ondanks alle moeite, die de arme vader aanwende, om zijn stervend kind te behouden, bezweek het op zijn arm en toen hij Hilversum bereikt had was het reeds een lijk.

(Gooische Courant).

Hilversum 11 december 1855.

Aangaande het in het Handelsblad van 10 dezer voorkomende, betreffende het overlijden van een kind op den Soestdijkschen Straatweg, nabij deze gemeente, deelen wij nog mede, dat het kind ongeveer acht jaren oud; dat door den persoon die zich bij hetzelfde bevond (een oom van dat kind) bij verschillende landbouwers gevraagd was hetzelfde bij den haard te mogen verwarmen, hetwelk overal geweigerd werd tot dat er een menschlievend genoeg was het verkleumde knaapje op te nemen, onder beding, dat zulks door den Burgemeester van Soest werd veroorloofd; niettegenstaande door laatstgenoemden daartoe geene vergunning werd verleend, is echter het kind aldaar dien nacht verbleven en den volgende dag, na nog eenig voedsel te hebben ontvangen, naar deze plaats vertrokken.

Wij staan voor zoo ver voor het bovenstaande in dat wij uit den mond van den geleider van het kind hebben vernomen.

Eene oordeelvelling over het gedrag te Soest laten wij aan onze lezers over.

(Gooische Courant).

Burgemeester P. Gallenkamp Pels haalt uit.....

Soest, den 15 December 1855.

Mijnheer de Redacteur!

Onder dagteekening van 6 en 11 December las ik Uw blad twee berigten uit Hilversum, betreffelijk zeker kind dat op den weg van Soestdijk daarheen, aan gebrek en koude zoude zijn omgekomen.

Dewijl in het laatst de bedoelde berigten eene oordeeling voor het gedrag te Soest aan de lezers der Gooische Courant overgelaten, meen ik het aan mij zelve en aan mijne ingezetenen verschuldigd te zijn dan ook eene meer juiste lezing te geven van het, met het bedoelde kind alhier voorgevallene, en verzoek ik u beleefdelijk de navolgende regels in een uwer eerstvolgende nummers op te nemen.

In den laten avond van den 5 den dezer, vervoegde zich te mijnen huize de alhier wonende landbouwer Rademaker, vergezeld van een zeker hem en mij onbekend manspersoon, mij te kennen gevende dat die persoon, vergezeld van eene vrouw en 3 nog jonge kinderen, even tevoren bij hem Rademaker in huis was gekomen om zich te warmen, hetwelk hem toegestaan zijnde het kort; dat een der kinderen zeer ziek en in bedenkelijken toestand was; dat hij dientengevolge mij kwam vragen wat hem in deze te doen stond.

*Afgezondene Missives,
beginnende met 1ste Januarij 1855,
eindigende met 31 December 1859.*

Het vreemde manspersoon, door mij ondervraagd, verklaarde te zijn een arbeider, wonende onder Nijkerk en wel aan het zogenaamde Pannenhuis, een uur afstands ongeveer van Amersfoort; voorts dat hij met zijn voornoemd gezin, reeds den voorgaanden dag, opreis was gegaan, te Amersfoort had overnacht en voornemens was zulks heden nacht ook hier te doen, alwaar men hem echter aan een der herbergen had afgewezen; wijders dat het zieke kind hem niet zoo zeer aanging, dat hij daar maar oom over was, dat het van onechte geboorte was en hij daar maar f 12,-- 's jaars van het armbestuur voor trok, en eindelijk dat hij voornemens was naar de Haarlemmermeer te gaan om werk te zoeken.

Waarom ik Burgemeester hem ernstig onder het oog heb gebragt dat het onverantwoordelijk van hem was, zich in dit barre saison opreis te begeven of beter gezegd het platteland aftelooen en rond te zwerven, zonder middelen om in het noodige te voorzien niet alleen - maar met het doel om met bedelen, van de eene gemeente naar de andere den kost te verkrijgen en welligt het ongelukkige zieke kind, welks moeder zich te Amersfoort ophield, te exploiteeren als een middel om het medelijden op te wekken; dat hij de ziekte en welligt de dood van het kind op zijn geweten had; dat zijne tocht naar de Haarlemmermeer kennelijk slegts een voorwendsel was, blijkbaar daaruit dewijl hij den eersten dag eene afstand van naauwelijks een - en den tweeden dag van anderhalf uur gaans had afgelegd, doch ook al aangenomen dat zulks zijne bedoeling was, hij, op die wijze voortreizende, eerst na verloop van 8 of 12 dagen, aan de Haarlemmermeer kon arriveeren en het dan nog zeer onzeker was of hij, vooral in het midden des winters, daar onmiddellijk werk zoude bekomen; dat het tegendeel veeleer te voorzien was; dat ik hem in deze positie dus moest aanraden zich niet verder van zijne woonplaats (tevens zijn onderstands domicilie) te verwijderen, en zoo hij inderdaad werk zocht, zulks liever daar te zoeken waar hij bekend was - of waar hij, in allen gevalle zich om onderstand kon en behoorde aan te wenden.

Dewijl niettemin de toestand van het zieke kind onmiddellijk geneeskundige hulp scheen te vereischen, werd door mij aan den vreemdeling last gegeven dezelve dadelijk ten koste van zijn onderstands-domicilie interoepen en de vrijheid gegeven aan den geneeskundige te zeggen dat ik in elk geval voor die kosten bleef instaan; het blijkt dan ook reeds daaruit dat het verlof tot nachtverblijf bij den landbouwer R. door mij niet is geweigerd, maar wel nadrukkelijk is verleend tot zoolang zulks zoude blijken noodzakelijk te zijn, doch ook niet langer, daar onze landbouwers, wel verre van zoo onbarmhartig te zijn als de Gooische Courant hun toedicht veeleer geneigd zijn de

aartsvaderlijke gastvrijheid wel te ver te drijven door allerlei landlopers, bedelaars enz. nachtverblijf te verleenen.

Den volgenden morgen liet ik naar den toestand van het zieke kind informeer en vernam toen, zeer tot mijne verwondering dat het gezin reeds in den vroegen morgen naar Hilversum was opgebroken, zonder geneeskundige raad of hulp te hebben ingeroepen, of daartoe ook maar eenige poging te hebben aangewend; zeggende de man dat hij eene zuster te Hilversum (ruim 2 uur gaans van hier) had, dat hij daarheen ging omdat het hem dan niet aanging als het kind daar maar kwam te sterven; dat het daar kon begraven worden; enz.

Uit latere door mij, bij den landbouwer R., ingewonnen berigten blijkt: dat zowel man als vrouw geheel liefdeloos in hunne behandeling van het zieke kind waren geweest; dat beide in zoodanigen toestand van verwaarlozing en onreinheid waren, dat het in hunne nabijheid van de stank bijna niet was uit te houden; dat een der jongere kinderen met eenig hooi of stroo dat wel van de mestvaalt scheen te komen, in eene zak werd gedragen, waarin het zich in zijn eigen drek rondwentelde, enz.

Na deze inlichtingen zullen, vertrouw ik, de lezers der Gooische Courant, in staat zijn, met meerdere zaakkennis, hun oordeel te vellen en zal derzelven berigtgever, in plaats van eene onverdiende blaam op de gemeente Soest te werpen, tegen zijne bedoeling welligt, der Hilversumsche Politie aanleiding hebben gegeven tot een gestreng onderzoek of inhoeverre art. 319 van het Strafwetboek op den geleider van het kind van toepassing is.

De burgemeester der gemeente Soest,
w.g.: P. Gallenkamp Pels.

Hoe was het weer? Waarmeningen te Utrecht (KNMI)

December 1855 is een bijzonder koude maand. Op 3 en 4 december vriest het 's nachts en 's morgens vroeg 6 à 7 graden C. en overdag schommelt het kwik rond het vriespunt.

In de nacht van 4 op 5 december regent het (er viel 5,2 mm) en het is wat zachter geworden met een maximum temperatuur van 5 graden C. Op Sinterklaasavond echter daalt het kwik weer richting nulpunt en gaat het sneeuwen.

In de nacht van 5 op 6 december valt er 7,0 mm neerslag in de vorm van sneeuw – verondersteld mag worden dat er 's morgens 6 december, bij het vertrek van de zwervers naar Hilversum, toch wel een behoorlijk sneeuwdek heeft gelegen, mogelijk 4 tot 7 cm, misschien nog wel wat meer. (N.B.: in die jaren werden er geen sneeuwhoogten gemeten – deze metingen beginnen eerst in 1942)). Het vriest, 's morgens 6 december, 1 graad C.

Overdag, 6 december, komt de temperatuur iets boven nul, en er valt een hagelbui. Aansluitend zet een flinke vorstperiode in die, met een korte onderbreking rond het midden van de maand, tot 23 december voortduurt.

Dood door schuld

Gezien de weersgesteldheid is het gedrag van de zwervende familie zeer onverantwoord te noemen; niet voor niets spreekt de burgemeester van “het barre saison”. Want op de late avond van 5 december, als Rademaker de burgemeester bezoekt, sneeuwt het al flink. Het is onvoorstelbaar dat het gezin, met een doodziek kind, 's anderendaags door de sneeuw gaat ploeteren, richting Hilversum! Het kind heeft deze marteltocht met de dood moeten bekopen.

N.B: Bij het ter perse gaan van dit nummer was de naam van het overleden kind nog niet boven water gekomen – blijkens onderzoek werd in Hilversum geen aangifte van overlijden gedaan.

Ook de namen van de medereizigers zijn nog in duister gehuld.....

De zaak blijft, óók na 150 jaar, onder onze aandacht!.

BRONNEN:

ARCHIEF GEMEENTE SOEST (1812-1928):

- INGEKOMEN STUKKEN 1855 (INV.NR 113);
- BRIEVENBOEK 1855-1859 (INV.NR 233).

JAARBOEK KNMI 1856 (WAARIN DE WAARNEMINGEN VAN DECEMBER 1855), COLLECTIE AUTEUR.

LAK AAN DE TOL.....

Joop Piekema

“Op heden den eersten Februari des jaars negentienhonderd en vier, verscheen voor mij burgemeester der gemeente Soest, ANTJE KOK, huisgenoot van na te noemen GERRIT PLEKKEPOEL, tolgaarder in dienst der gemeente Soest, die mij de volgende klacht deed:

Heden morgen, den eersten Februari negentienhonderd en vier, te ongeveer half negen passeerde den tolboom, staande op de straatweg Soest Soesterberg, waar de gemeente Soest het recht van tolgaarding heeft en waarvoor Gerrit Plekkepoel als tolgaarder is aangewezen, een groen geverfde automobiël. Ik stond voor het raam van het tolhuis (binnenshuis) met meergenoemde Plekkepoel (mijn neef) en Maria Hendrika Plekkepoel, mijne nicht, die met mij genoemd voertuig door den openstaanden boom met groote snelheid in de richting van Soest – Soesterberg zagen passeeren.

Te ongeveer negen uur, vermoedende dat genoemde automobiël zou terugkeeren en om te verhinderen dat de bestuurder weer den tolboom zou passeeren zonder betaling, had ik den boom gesloten en kwam meergenaamd voertuig te ongeveer tien uur voor den besloten boom terug.

Ik herkende dezelfde bestuurder in dezelfde automobiël, die te ongeveer half negen den boom zonder betaling gepasseerd waren en vroeg daarom betaling van het verschuldigde tolrecht voor heen en terug aan den bestuurder van het voertuig, tot een bedrag van veertig cents. De bestuurder, wijzende op een heer, zittende achter in de automobiël, vroeg mij of die heer twee maal den boom gepasseerd was. Ik antwoordde hem dat ik met dien heer niets te maken had, doch dat ik wel wist dat hetzelfde voertuig met denzelfden bestuurder den tolboom ook straks gepasseerd waren, en dat daarom voor heen en terug betaald moest worden. De bestuurder bleef echter ontkennen dat hij den tolboom op bovengenoemd tijdstip gepasseerd was.

Het nummer van den automobiël, dat ik bij de eerste passage niet had kunnen opmerken, bleek te zijn 1065.

Hierop begaf zich de achter in de automobiël zittende heer uit het rijtuig, en ging achter mij om de grendel van den tolboom af doen en dezen openen, zoodat het rijtuig kon passeeren, 't welk gebeurde.

*Zicht op het vroegere tolhuisje aan de Soesterbergsestraat, kijkrichting Soest.
Foto van 19 april 2003.*

Dit ongeoorloofd passeeren van den tolboom werd gezien door MARIA HENDRIKA PLEKKEPOEL, zonder beroep te Soest, mijne nicht, die in de deur van het tolhuis stond en door HENDRIKA PLEKKEPOEL, zonder beroep te Soest, mede mijne nicht, die zich op het moment van openen van de boom, voor dezen bevond.

Na voorlezing van het bovenstaande volhardde zij bij hare verklaring, aan mij gedaan om tot gerechtelijke vervolging te geraken, en heeft zij deze met mij geteekend, ten dage als boven.

De Klaagster,
(w.g. A.Kok)

De Burgemeester,
(w.g. Loten van Doelen Grothe)

Het is niet aangetoond dat het proces-verbaal bij het Openbaar Ministerie terecht is gekomen – vervolging lijkt hierdoor achterwege te zijn gebleven.

De tol bevond zich op de tegenwoordige Soesterbergsestraat ter hoogte van het Wittemansveentje. Het eerste tolhuis uit 1853 werd in 1898 vervangen – het staat er nog en draagt thans huisnummer 160-162.

Jan Plekkepoel, naderhand zijn zoon Gerrit, waren jarenlang tolgaarders, aangesteld door de gemeente Soest.

Per 1 januari 1916 werd de tol opgeheven.

Verwezen wordt korthedshalve naar het artikel van Hans Kruiswijk, getiteld “150 jaar Soesterbergsestraat”, gepubliceerd in “Van Zoys tot Soest” jrg 24 nr 3, winter 2003.

BRON:

ARCHIEF GEMEENTE SOEST (1812-1928):

- INV.NR 1127: INGEKOMEN STUKKEN BIJ DE BURGEMEESTER ALS HOOFD VAN DE POLITIE, 1893-1908.

TESTAMENT STIJNTJE VAN 'T KLOOSTER

Van de redactie

Ten huize van Johannes Kok, getrouwd met Rijkje van 't Klooster, komt op 12 maart 1853 notaris Harmanus Pen op bezoek, die de laatste wilsbeschikking van Stijntje van 't Klooster, zus van Rijkje, opschrijft.

De notaris wordt vergezeld door twee getuigen, beiden woonachtig in Baarn.

De plaats: “de hofstede genaamd het Klooster” aldus de akte.

Transcriptie van het

Afschrift Testament van Stijntje van Klooster Soest in dato 1852

(origineel in archief van de Historische Vereniging Soest)

Voor Harmanus Pen, notaris, resideerende te Baarn, arrondissement Amersfoort, provincie Utrecht
(deze hebbende ondertekend) in tegenwoordigheid van de nagenoemde en mede onder getekende getuigen -----

-----Is gecompareerd-----

Stijntje van Klooster, zonder beroep, woonachtig binnen de gemeente van Soest ten huize van haren zwager **Johannes Kok** op de hofstede genaamd het Klooster

aan mij notaris bekend, volkomen bij haar verstand en zinnen, zoals voldoende gebleken is-----

Dewelke derzelve begeerte, om over hare natelaten goederen te beschikken, hebbende te kennen gegeven, dien ten gevolge aan den ondergetekenden notaris in het bijzijn der getuigen den zakelijken inhoud van haar testament laatste en uiterste wil heeft opgegeven-----

Dit geschied zijnde heeft de ondergeteekende notaris terstond daarna der comparante uiterste wil in bewoordingen, welke de zakelijke opgave volkomen uit-drukken eigenhandig omschreven in voegen als volgt-----

Eerst en vooraf heeft de testatrice te kennen gegeven, dat zij herroept en vernietigt alle uiterste wilsbeschikkingen door haar voor dato dezes gemaakt of ge-passeerd, niet willende dat dezelve van eenige kracht of effect zijn zullen en alsnu ter dispositie overgaande verklaarde de testatrice tot hare eenige en algeheele erfgename te benoemen en aan te stellen hare zuster Rijkje van Klooster, huisvrouw van bovengenoemden Johannes Kok en dit van alles wat de testatrice met den dood ontruimen en nalaten zal niets hiervan uitgezonderd. Dit testament alzoo geschreven zijnde is dadelijk door den ondergetekenden notaris ook in het bijzijn der getuigen aan de testatrice voorgelezen en na die voorlezing door den zelven notaris alsmede in het bijwezen der getuigen aan haar gevraagd zijn de of het voorgelezene hare uiterste wil bevat, heeft zij daarop geantwoord dat zij het alles zeer goed had verstaan en begrepen, dat het voorgelezene in alle deelen overeenkomstig was met de door haar gedane zakelijke opgave en zij derhalven verklaarde dit haar testament, laatste en uiterste wil te zijn, die zij begeerde dat na haren dood standgrijpen en effect sorteren zal.-----

Soer Harmen van 't Soest, notaris
 van de gemeente van Soer Harmen van 't Soest
 met de overige notarissen van de gemeente van Soer
 Harmen van 't Soest, hebben over de onderstaande zaken
 een verdrag gesloten, dat is te weten: dat de onderstaande
 zaken, die de gemeente van Soer Harmen van 't Soest
 betreffen, door de onderstaande notarissen, die de gemeente
 van Soer Harmen van 't Soest betreffen, worden
 behandeld.

De onderstaande notarissen, die de gemeente van Soer
 Harmen van 't Soest betreffen, hebben over de onderstaande
 zaken een verdrag gesloten, dat is te weten: dat de onderstaande
 zaken, die de gemeente van Soer Harmen van 't Soest
 betreffen, door de onderstaande notarissen, die de gemeente
 van Soer Harmen van 't Soest betreffen, worden
 behandeld.

De onderstaande notarissen, die de gemeente van Soer
 Harmen van 't Soest betreffen, hebben over de onderstaande
 zaken een verdrag gesloten, dat is te weten: dat de onderstaande
 zaken, die de gemeente van Soer Harmen van 't Soest
 betreffen, door de onderstaande notarissen, die de gemeente
 van Soer Harmen van 't Soest betreffen, worden
 behandeld.

De onderstaande notarissen, die de gemeente van Soer
 Harmen van 't Soest betreffen, hebben over de onderstaande
 zaken een verdrag gesloten, dat is te weten: dat de onderstaande
 zaken, die de gemeente van Soer Harmen van 't Soest
 betreffen, door de onderstaande notarissen, die de gemeente
 van Soer Harmen van 't Soest betreffen, worden
 behandeld.

-----Waarvan akte-----

Gedaan en gepasseerd binnen de gemeente van Soest ten huize van meergenoemden Johannes Kok, in tegenwoordigheid van de Heer François Fredrick van Suchtelen, ontvanger der directe belastingen en accijnsen en Jan van Oonk, veldwachter, beiden in de voornoemde gemeente van Baarn woonachtig, aan mij notaris bekend, als hiertoe verzochte getuigen, die de tegenwoordige minute met de comparante testatrice en den notaris onmiddellijk na gedane voorlezing hebben ondertekend den twaalfden Maart Achttienhonderd Tweenvijftig-----

*(was geteekend S.v. Klooster F.F. van Suchtelen, J van Oonk, H.Pen notaris
Uitgegeven voor Woordelijk gelijkluidend Afschrift
J.Pen notaris*

In het museum Oud Soest is een expositie ingericht gewijd aan de families Van 't Klooster/Van Klooster. Het trof ons daarom dat we in het archief van de Historische Vereniging het afschrift vonden van het testament dat Stijntje van 't Klooster in 1852 maakte.

Stijntje is op 4 mei 1789 in Soest gedoopt (doopgetuige Antje Rudgerze de Beer). Zij was het derde kind in het huwelijk van Aard Janze van 't Klooster en Jannetje Thoone van Logtenstein. Zij is ongehuwd gebleven en woonde haar hele leven op de boerderij 't Klooster (Neerweg B3 Bevolkingsregister 1861-1871).

Tot 1841 was zij samen met haar acht broers en zusters eigenaar van de boerderij. In dat jaar verkocht ook zij haar aandeel in die boerderij aan Johannes Kok – haar zwager - die getrouwd was met haar zuster Rijkje van 't Klooster.^{1[1]}

In enkele gevallen wordt het duidelijk waarom iemand een testament maakt. De gezondheid c.q. de afnemende gezondheid (sieck ter bedde liggende) wordt meer dan eens aangegeven. Die toevoeging of elke andere verwijzing ontbreekt in deze akte en de reden zal gissen blijven, hoewel zij wellicht haar dankbaarheid heeft willen tonen voor het feit dat ze bij haar zus en zwager en hun kinderen in de boerderij is kunnen blijven wonen.

Op 25 oktober 1863 overlijdt zij in de leeftijd van 74 jaar.^{2[2]}

^{1[1]} Van 't Klooster en Van Klooster door de eeuwen heen 2005 (blz 18)

^{2[2]} Akte van overlijden HUA inv 1169 aktenummer 59

CONTACTDAG VOOR ACTIEVE ARCHEOLOGISCHE VRIJWILLIGERS.

JEJ Hilhorst

Zaterdag 8 oktober j.l. werd in het kader van het 25 jarig bestaan van de Historische Vereniging Soest de 10^e contactdag voor actieve vrijwillige archeologen in de provincie Utrecht in Soest gehouden. Een divers programma kwam aan de orde.

Na een welkomstwoord van de burgemeester en het hoofd van de sector Cultuur van de dienst MEC van de provincie volgde een presentatie 'Het Soester verleden in vogelvlucht'. Deze presentatie werd verzorgd door Wilma van den Heuvel, bestuurslid van de archeologische werkgroep Vallei en Eemland van de AWN, samen met ons lid en publicist Hans Kruiswijk.

Vervolgens sprak de heer Jan Roymans, medewerker van RAAP, over 'Een cultuurhistorisch verwachtingsmodel van Brabantse beekdalen: een mogelijke toekomst voor het verleden van beekdalen'.

Joop van Herwijnen van de archeologische werkgroep Leen de Keijzer (Houten) van de AWN hield een presentatie over 'Het geheim van Houten: ups en downs van een goed draaiende archeologische werkgroep met een overzicht van activiteiten.'

De activiteiten van de archeologische werkgroep Rhenen werden vervolgens belicht door Ton van Drunen, lid van de werkgroep WAR.

Tenslotte sprak Ton van Rooijen van het meldpunt archeologie van de provincie Utrecht over 'Amateurarcheologen en het nieuwe bestel: de ervaringen van het meldpunt.'

Na het bezichtigen van de tafelpresentaties en het nuttigen der lunch begaf het gezelschap zich vanuit het gemeentehuis in een drietal groepen naar De Kerkebuurt voor een bezichtiging van deze historische Soester lokatie, naar Laag Hees voor een culturele wandeling van ruim twee uur en natuurlijk werd een bezoek aan het Museum Oud Soest aan het programma toegevoegd. Na afloop werd nagepraat in de Gildezaal. Uit de reacties van de deelnemers kon worden geconcludeerd dat er sprake was van een geslaagde bijeenkomst.

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten,	06 27030981
Genealogie	: de heer W. Routers,	035-6010169
	routers@wanadoo.nl	
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam,	035-5880048
	wim.de.kam@wolmail.nl	
Contact Gemeentelijke		
Monumentencommissie	: de heer H. Gerth,	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer W.P. de Kam,	035-5880048
	wim.de.kam@wolmail.nl	

De contributie per jaar € 20,- voor leden in Nederland
€ 25,- voor leden in het buitenland
€ 35,- voor het bedrijfsleven

Betaling contributie op rekeningnummer 3599.02.235

Betaling bijzonder evenementen op rekeningnummer 3159.91.720

Losse nummers : Verkrijgbaar bij de secretaris.

Leden	€ 2,50
Niet-leden	€ 5,00

INHOUDSOPGAVE WINTERNUMMER 2005/2006

Blz.

Van de voorzitter	1
Soester verenigingen deel 4, Vogelvrienden	2
Uit het museum	7
150 ^e geboortedag van Jacobus van Looy	9
150 jaar geleden: een tragische gebeurtenis op de Soestdijker straatweg	13
Lak aan de Tol	18
Testament Stijntje van 't Klooster	20
Contactdag actieve archeologische vrijwilligers	24

